3. Nacionalna konferencija sa međunarodnim učešćem
Fakultet tehničkih nauka u Čačku, 25-27. Septembar 2015.

3rd National Conference With International Participation
Faculty of Technical Sciences in Čačak, 25-27. September 2015

UDK: 378.016 Stručni rad

VISOKO OBRAZOVANJE I NOVI IZAZOVI

HIGHER EDUCATION AND NEW CHALLENGES

Ljiljana Krneta
VŠSSV Kikinda
ljiljanak@businter.net

Apstrakt: *Najava izmene Zakona o visokom obrazovanju i otvaranja novih poglavlja za pridruživanje Evropskoj uniji, a koja se tiču 10 godina Bolonjskih procesa, otvaraju i nova polja provere zadovoljstva korisnika obrazovnih usluga : studenata, roditelja, tržišta, države i drugih zainteresovanih društvenih činilaca. Sve dosadašnje promene obeležene su nezadovoljstvima i protestima studenata, te je sada optimalan trenutak da se ukaže na one procese koji zahtevaju reinženjeringa u visokom obrazovanju. U radu su predstavljeni i segmenti iz šireg istraživanja studentske evaluacije kvaliteta u visokoobrazovnim institucijam, a koji mogu biti reperi za merenje rezultata ali i nove početke i kurikulime.*
Ključne reči: *visoko obrazovanje, kvalitet obrazovne usluge, novi kurikulum.*

Abstract: *Announcement of the Higher Education Low amendments, as well as the opening of new chapters for joining the European Union (which concerns 10 years of Bologna Process) also open new fields for checking satisfaction with educational service by its customers: students, parents, market, state and other interested social factors. Since all previous changes has been marked by students' protests and overall dissatisfaction, this moment is optimal for pointing out such processes that require re-engineering in higher education. The paper also presents segments from broader research about student evaluation of quality in higher education institutions. Mention segments could serve as a benchmark for measuring results, but also for new beginnings and curriculums.*
Key words: *higher education, quality of educational service, new curriculum.*

1. UVOD

Visoko obrazovanje egzistira u okolnostima promena koje diktira digitalna civilizacija, i ta činjenica zahteva osluškivanje tržišta i osluškivanje studenata kao direktnih i/ili neposrednih korisnika obrazovne usluge. Novi kurikulum svoje koncepcije mora postaviti na principima fleksibinosti i inovativnosti što će od njega zahtevati i tržište u uslovima visoke konkurentnosti, kroz imperativ celoživotnog učenja i usavršavanja. Pojam „kurikulum“ se različito tumači u različitim kontekstima: *kurikulum – lat.*

curriculum vitae – tok života, živopis, po Vujakliji [1], a po pedagoškim autoritetima - ciljevi obrazovanja i učenja u različitim koncepcijama. Postoji više koncepcija kurikuluma, a tri glavne koncepcije su: predmetni (akademski) kurikulum, kurikulum usmeren ka društvu i kurikulum usmeren ka učeniku [2]. Za neke teoretičare kurikulum obuhvata probleme sadržaja nastavnih predmeta, dok za druge on obuhvata sve obrazovne aktivnosti. Za svaku koncepciju kurikuluma, u vrednosnom smislu, ispituju se različita mišljenja. Pri utvrđivanju bitnih elemenata za izradu okvira studijskih programa, nastavnih sadržaja i ideja o ciljevima i ishodima obrazovanja, uvažava se mišljenje svih aktera obrazovanja i svih zainteresovanih strana: roditelja, učenika, studenata, tržišta, države i društva uopšte.

Uvažavanje mišljenja i prihvatanje kritika ključnih aktera obrazovanja, sigurno vodi njenom većem kvalitetu: „važni strukturalni elementi kurikuluma su studentsko gledište, nastavnikovo viđenje kurikuluma, planiranje, razvoj kurikuluma i drugi" [3]. Novi kurikulum mora poštovati principe fleksibilnosti i spremnosti za promene**.** Mislimo pre svega na adaptivnu fleksibilnost, na mobilnost i otvorenost za promene, kako svih činioca obrazovanja tako i društvenog okruženja, porodice, države i/ili lokalne uprave koja treba da obezbedi uslove da se promene sprovodu. Drugi važni principi su principi inovativnosti, savremenosti i kvaliteta, kao logična posledica prethodnih principa. Kako se savremeno društvo ubrzano menja, ulaskom u evropski prostor visokog obrazovanja nametnuo je pitanje osiguranja kvaliteta i uporedivosti studijskih programa, mobilnosti profesora, studenata, i mobilnosti diplomaca prema globalnom tržištu rada. Parametri kvaliteta su propisani standardima po kojima se kvalitet visokog obrazovanja meri pre svega po zadovoljstvu korisnika ili kupca obrazovne usluge – studenata, poslodavca, tržišta i drugih zainteresovanih strana. Da li je onda mudro slediti svoje želje bez obzira na to što tržište nalaže suprotan tempo? Da li je odgovornost samo na društvima bez strategije i dosluha sa opštim kretanjima, ili i na pojedincu, studentu, roditeljima, tj. porodici i pogrešnim izborima? Pitanja su postavljena "u trenutku" kada je visoko obrazovanje pred izazovima: najava izmena Zakona o visokom obrazovanju i otvaranja novih poglavlja za pridruživanje Evropskoj uniji, a koja se tiču Bolonjskih procesa, revizije dosadšnjih i kreiranju novih kurikuluma.

2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA O INFORMISANOSTI STUDENATA O POTREBAMA TRŽIŠTA

U ovom delu rada dat je segment iz šireg istraživanja o kvalitetu visokog obrazovanja u Vojvodini koje je obavljeno u toku 2009/2010. godine[4]. Uzorak su činili studenti fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, privatnih fakulteta i visokoškolskih ustanova u Vojvodini, a ukupno 303 studenta. Merni instrument bio je upitnik- Likertova skala procene. Tvrdnje u upitniku su grupisane tako, da studenati procenjuju kvalitet nastavne i nestavne usluge, ali su ajtemi procenjivali i informisanost studenata o potražnji na tržištu za kadrovima željene struke. Prosečno postignuće ispitanika na stavkama upitnika izraženo je aritmetičkim sredinama i standardnim devijacijama na sumacionim skorovima za svako pitanje. Moguće vrednosti odgovora su se kretale na

kontinuumu od jedan do pet (minimalne i maksimalne vrednosti odgovora u vidu slaganja ili ne slaganja sa tvrdnjama), tako da se prosečne vrednosti kreću u istom opsegu. Dobijeni rezultati pokazali su da u proseku ispitanici najveću saglasnost pokazuju sa tvrdnjama: "Upisao/la sam fakultet koji sam želeo/la" (tabela 1 i slika 1) i "Moj fakultet je akreditovan". Najmanju saglasnost ispitanici pokazuju sa sledećim tvrdnjama: "Fakultet brine o zadovoljstvu studenata tako što prihvata sugestije i primedbe iznete u anonimnim ispitivanjima", "Fakultet i na mnoge druge načine brine o zadovoljstvu studenata" (tabela broj 3 i slika broj 3), "Fakultet prati diplomce posle diplomiranja (informiše se o zaposlenju, kvalitetu njihovog rada)" i "Kada diplomiram brzo ću naći posao u struci". O pojedinim rezultatima smo pisali ranije [5] i [6], a sada želimo da nam isto istraživanje posluži kao polazna osnova za analize dosadšnjeg postignuća kada je reč o kvalitetu visokoobrazovne usluge, ali i polazna osnova za novi kurikulum.

Tabela 1. Frekvencije odgovora na pitanje: "Upisao/la sam fakultet koji sam želeo/la".

		Frekvencije	Procenti	Kumulativni procenti
1	potpuno netačno	18	5,9	6,0
2	delimično netačno	24	7,9	14,0
3	neodlučan/a sam	20	6,6	20,7
4	delimično tačno	78	25,7	46,8
5	potpuno tačno	159	52,5	100,0
	total	299	98,7	
nedostaje		4	1,3	
ukupno		303	100,0	

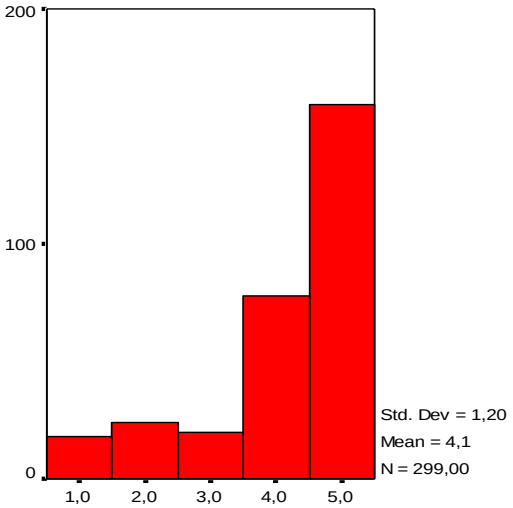

Slika 1. Standardna devijacija, aritmetička sredina i frekvencije odgovora na pitanje: "Upisao/la sam fakultet koji sam želeo/la".

Pogledajmo prvu tabelu i videćemo da dobijeni rezultati pokazuju da je najveći broj ispitanika, 52,5% odgovorilo (potvrdilo) da su upisali fakultet koji su želeli. Naša pretpostavka je bila da su se raspitali, informisali o potrebi tržišta za struku za koju su želeli da se obrazuju, a koliko je ta naša pretpostavka bila tačna pokazuju rezultati predsavljeni u tabeli 2 (i slika 2). Država kao zainteresovana strana na razne transparentne načine informiše građane o globalnim, regionalnim i lokalnim tržišnim i demografskim kretanjima. Odgovornost za potrebe tržišta i mogućnost zaposlenja, pored diplomaca i roditelja, dele i nacionalne službe i visokoobrazobne (ali i druge obrazovne) institucije koje svojim aktivnostima i novim, fleksibilnim kurikulumom moraju biti u dosluhu.

Tabela 2: Frekvencije odgovora na pitanje: "Informisan/a sam o potrebi za mojom strukom na tržištu rada".

		Frekvencije	Procenti	Kumulativni procenti
1	potpuno netačno	42	13,9	14,0
2	delimično netačno	46	15,2	29,3
3	neodlučan/a sam	74	24,4	54,0
4	delimično tačno	107	35,3	89,7
5	potpuno tačno	31	10,2	100,0
	total	300	99,0	
nedostaje		3	1,0	
ukupno		303	100,0	

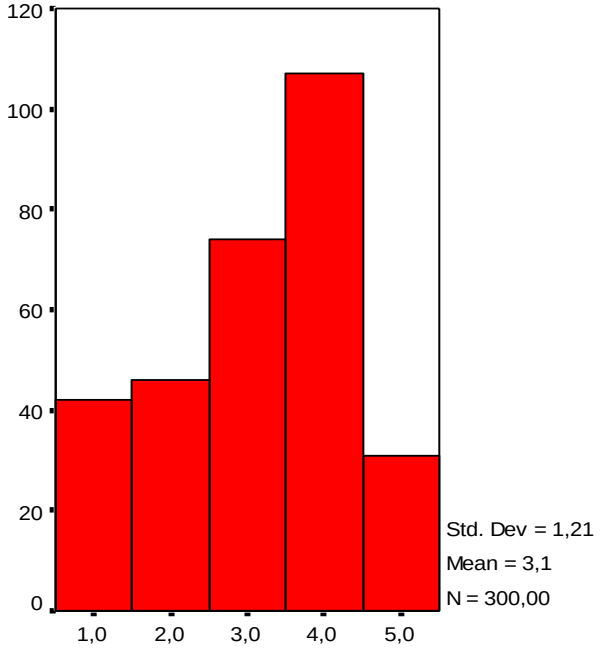

Slika 2. Standardna devijacija, aritmetička sredina i frekvencije odgovora na pitanje: "Informisan/a sam o potrebi za mojom strukom na tržištu rada".

Kada je reč o kvalitetu kroz razne vidove brige o zadovoljstvu korisnika obrazovne usluge, studenti su bili strogi u ocenjivanju:

Tabela 3. Frekvencija odgovora na tvrdnju u upitniku: "Fakultet i na mnoge druge načine brine o zadovoljstvu studenata".

		Frekvencije	Procenti	Kumulativni procenti
1	potpuno netačno	62	20,5	20,7
2	delimično netačno	82	27,1	48,2
3	neodlučan/a sam	113	37,3	86,0
4	delimično tačno	33	10,9	97,0
5	potpuno tačno	9	3,0	100,0
	total	299	98,7	
nedostaje		4	1,3	
ukupno		303	100,0	

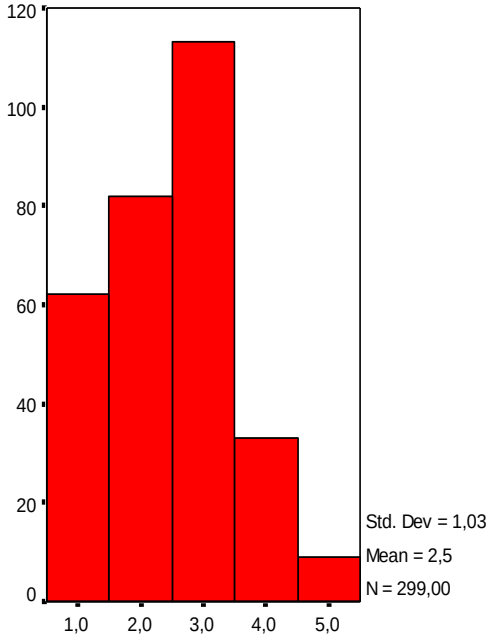

Slika 3. Standardna devijacija, aritmetička sredina i frekvencije odgovora na pitanje: "Fakultet i na mnoge druge načine brine o zadovoljstvu studenata".

Predstavljeni rezultati daju informacije u nekakvom vremenu na "pola puta" od Zakona o visokom obrazovanju koji je donet 2005. godine i najavi izmena Zakona, ove 2015. -e godine. Mišljenja smo da su studenti i roditelji danas više informisani i odgovornije pristupaju ozbiljnom zadatku kakav je izbor zanimanja ili "profesionalni put". Ovaj važan zadatak počinje izborom struke (smera) u srednjoj školi, a potom upisom na fakultet. Isto istraživanje je pokazalo da su studenti upisali željeni fakultet iako nisu bili sigurni da će lako naći posao (videti [4] [5] i [6]). Pogrešan izbor (struke za koje nema posla na lokalnom-globalnom tržištu) kao moguće rešenje nudi prekvalifikaciju ili odlazak u inostranstvo. Evo kako su u našem istraživanju razmišljali studenti obuhvaćeni anketom: na ajtem (pitanje u obliku tvrdnje):
" Informisan/a sam i pre upisa na fakultet o potrebama za raznim strukama na tržištu rada" - "*delimično tačno*" odgovorilo je 28,1% ispitanika, a da je "*potpuno tačno"* odgovorilo je svega 5 % ispitanika, dok je čak 55,3% odgovorilo negativno, što je veoma visok procenat za tako važnu odluku u životu. Posledica je izražena kroz ajtem - tvrdnju:
"*Spreman/a sam da se prekvalifikujem za drugu struku da bih našao/la posao*". Ispitanici su odgovorili: "*potpuno tačno*" 17,5%, "*delimično tačno*" 19,5%, i "*potpuno netačno*" 25,7%, a "*delimično netačno*" 9,9% i "*neodlučan/a sam*" 26,1%. Ako neodlučne priključimo bilo pozitivnim ili negativnim odgovorima (onima koji su spremni da se prekvalifikuju ili onima koji to nisu), opet je to visok procenat

neodlučnih ili "nespremnih" za promene. Spremnost za promene i otvorenost za novo, može se analizirati i diskutovati kroz odgovor na tvrdnju "*Potražiću posao u inostranstvu, ako ga ne nađem ovde*"- 43% pozitivnih odgovora, 25% negativnih i neodlućnih je bilo gotovo 30 % [5]. Možemo reći da su institucionalne akcije za informisanje roditelja i studenata (srednjoškolaca) za izbor zanimanja potrebnih lokalnom, regionalnom ili globalnom tržištu, neophodne.

3. ZAKLJUČAK

Prema Karavidiću [7] potrebno je da sistemi planiranja i nadzora u oblast visokog obrazovanja očuvaju relnu ravnotežu između ponude i potražnje diplomaca, jer u Srbiji postoji problem neusklađenosti sa metodologijom zemalja OECD-a. Zato novi kurikulum zahteva koncept spremnosti za promene i otvorenost za novo - "što je višedimenzionalan i kompleksan fenomen i podrazumeva kapacitet koji postoji u svakoj individui, a srodan je pojmu mentalne fleksibilnosti"[8]. Nisu svi ljudi jednako spremni da se menjaju i da prihvataju promene i inovacije. Prema teoriji širenja inovacija (Valente, 1995., prema: [8]), širenje ideja, mišljenja i proizvoda se odnosi na širenje inovacija. Kroz ovo teorijsko uporište možemo gledati na zahteve za modernizacijom obrazovanja uopšte. Nasuprot tradicionalističkoj orijentaciji ovo su deskriptori visokog ranga (Conn i Rieke, 1994., prema: [8]), što potvrđuju i studije širenja inovacije, gde su ispitanici sa velikom gustinom društvene mreže (velikim brojem socijalnij kontakata) imali ranije (brže) vreme usvajanja inovacija (Menzel i Katz, 1975., prema:Valente 1995., prema: [8]). Pored gore pomenutih principa na kojima nove koncepcije obrazovanja ili novi kurikulum treba da počivaju, predlažemo i principe decentralizacije i participacije jer će uspeh obrazovanja uvek zavisiti od kvaliteta učešća nastavnika i roditelja. Decentralizacijom u oblasti obrazovanja, naročito unutar obrazovne institucije, naglašava se udeo i uticaj korisnika obrazovne usluge - studenta (učenika) i roditelja, a podstiče davaoce obrazovne usluge da budu kvalitetniji. Obavezno preventivno, strategijsko upravljanje u vidu edukativno-informativnih radionica za roditelje i studente (učenike), može da spreči greške u izboru (neprofitabilne) profesije, koliko god bila željena. Visokoobrazovne institucije će morati da konstantno osluškuju tršište, a otvorenost za promene u pristupu problemima smanjiće jaz između tržišnih potreba i obrazovanja. Visoko obrazovanje je pred novim (starim) izazovima.

LITERATURA

[1] Vujaklija, M., *Leksikon stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd:1980.
[2] Milutinović, J., *Ciljevi obrazovanja i koncepcije kurikuluma,* Pedagoška stvarnost, br. 9-10, (str. 694-704), Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine, 2005.
[3] Colin, J.,M.,"*Curriculum",* Obrazovna tehnologija,str.1-10,4/2002., Beograd:Učiteljski fakultet, 2002.
[4] Krneta, Lj., *Studentska evaluacija kvaliteta visokog obrazovanja u Vojvodini,* Naučna konferencija: Društveni izazovi Evropskih integracija – Srbija i uporedna iskustva, Novi Sad: Fakultet za pravne i poslovne studije, 2010.

[5] Krneta, Lj., Krneta,N., *Revizija procesa u visokom obrazovanju sa aspekta načela sistema kvaliteta i potreba tržišta rada,* RPPO 2013, Čačak: Tehnički fakultet, 2013.
[6] Krneta, Lj., Glušac, D., *„Studentska evaluacija procesa informisanja kao faktora kvaliteta obrazovane usluge“*, RPPO 2011, Čačak: Tehnički fakultet, 2011.
[7] Karavidić, S., *Menadžment obrazovanja – socioekonomski aspekti razvoja i modeli finansiranja obrazovanja*, Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu: Beograd, 2006.
[8] Mićević, J., *“Relacije izmenu spremnosti za promene i otvorenosti za inovacije*”, Doktorska disertacija, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2007.